

بررسی تطبیقی آرای نظریه پردازان ایرانی درباره توسعه

ابراهیم حاجیانی¹

چکیده

طراحی الگوی کلان توسعه در ایران و حرکت به سمت تحقق الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت بدون تأمل و توجه به مجموعه دیدگاه‌ها، نظریه‌ها، رویکردها و آرای پژوهشگران و محققان ایرانی دشوار و حرکتی ناقص و ابتر تلقی می‌شود. به سخن دیگر طراحی الگوی بومی پیشرفت بایستی الزاماً مبتنی بر تلاش‌های فکری و مداوم آرای مطرح، رایج و موجود در این باره باشد. بر این اساس هدف از مقاله حاضر مرور و ارزیابی این نظریه‌ها، واکاوی مبانی معرفتی، متغیرهای اصلی و نهایتاً راهبردهای ارائه شده از سوی این نظریه‌پردازان می‌باشد. روش این مقاله تحلیل محتوای آرا براساس معیارهای مشخص برای ارزیابی نظریه‌ها می‌باشد. از جهت دیگر روش این مقاله ماهیت تطبیقی یا مقایسه‌ای دارد چرا که به مقایسه آرا و دیدگاه‌ها پرداخته شده است. مهم‌ترین معیارها یا ملاک‌های مطرح برای مطالعه، از حیث مفهومی، مبانی نظری، پیش‌فرض‌ها، رهیافت‌ها، سازگاری اجزا در درونی نظریه، سطح تحلیل، روش تبیین یا روش‌شناسی می‌باشد. همچنین از نظر محتوی نیز به علل و عوامل توسعه نیافتگی، متغیرها و مفاهیم اصلی و نیز راهبردهای اصلی ارائه شده مورد توجه می‌باشد. در این مقاله تمرکز بحث بر آرای شش تن از مهم‌ترین نظریه‌پردازان و فعالان عرصه توسعه کشور در چند دهه اخیر (معاصرین) است که شامل احمد اشرف، محمود سریع‌القلم، مهدی بازرگان، حسین عظیمی، رضا داوری اردکانی، سیدجواد طباطبایی بوده است. جمع‌بندی نهایی مقاله نیز آن است که عمده مباحث مطرح شده از حیث ملاک‌های نظریه‌پردازی دچار ضعف‌ها و ابهامات جدی هستند که امکان اتکا به تک تک یا حتی همه آنها را دشوار می‌سازد. درباره رهیافت‌ها و راهبردهای این اندیشمندان نیز باید گفت مجموع تأملات این عده حکایت از وجود موانع متعدد تاریخی، فرهنگی، اجتماعی و سیاسی برای پیشرفت کشور بوده اما این دیدگاه‌ها نتوانسته‌اند نظریه منسجم و منظمی برای خروج کشور از وضع موجود ارائه نمایند.

واژگان کلیدی: توسعه، مدل بومی توسعه، صاحب نظران ایرانی